

Informació, orientació i formació per al foment de l'ocupació de les dones rurals

Conclusions de la diagnosi de la realitat sociolaboral de les dones rurals a Catalunya i conclusions del treball de camp 2007

Institut
Maria Rorella Capmany

Fundació del
Món Rural

Generalitat
de Catalunya

Unió Europea
Fons Social Europeu

Fundació del
Món Rural

© **Fundació del Món Rural**

Av. Prat de la Riba, 27 altell 1a
25008 Lleida
Tel. 973 22 93 60 / Fax. 973 22 93 65
www.fmr.cat

© **Fundació Maria Aurèlia Capmany**

c/ Junta de Comerç, 17, entresòl
08001 Barcelona
Tel. 93 301 11 95 / Fax. 93 301 07 63
www.fmac.org

Índex

CONCLUSIONS DE L'ANÀLISI DOCUMENTAL I ESTADÍSTICA DE LA REALITAT AL MÓN RURAL CATALÀ	3
1. Conclusions sobre l'estructura poblacional de Catalunya	3
2. Conclusions sobre la distribució de la població en l'àmbit rural de Catalunya	4
3. Conclusions sobre les comarques de la mostra	6
3.1 Conclusions sobre l'estructura familiar	7
3.2 Conclusions de l'estructura socioeconòmica	8
3.3 Conclusions sobre serveis a les persones	14
CONCLUSIONS DEL TREBALL DE CAMP	19
1. Dades descriptives	22
2. Trajectòria laboral	25
3. Usos del temps	26
4. Mobilitat	27
5. Serveis a les persones	28
6. Noves tecnologies	29
7. Associacionisme	29
8. Necessitats formatives	30

CONCLUSIONS DE L'ANÀLISI DOCUMENTAL I ESTADÍSTICA DE LA REALITAT AL MÓN RURAL CATALÀ

CONTEXTUALITZACIÓ

De l'anàlisi de la realitat social i econòmica del món rural en general, i particularment de la situació de les dones rurals catalanes, s'han obtingut les següents conclusions. En el desenvolupament de la Diagnosi s'ha aplicat una metodologia de treball amb una perspectiva quantitativa, mitjançant una anàlisi documental i estadística de la realitat al món rural a Catalunya, on s'han utilitzat dades oficials provinents de diverses fonts com l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), el *Programa de Desenvolupament Rural 2007-2013* (PDR) i pàgines web de les diferents comarques rurals.

Els continguts de la Diagnosi s'aborden des d'un context general fins als casos concrets de les comarques que s'han seleccionat per a la mostra de la prospecció. Així doncs, el tractament de la informació s'organitza en dos blocs. El primer bloc tracta el context general i abraça dues àrees d'incidència: la primera inclou totes les comarques catalanes i la segona tracta especialment les comarques rurals de la comunitat autònoma de Catalunya. El segon bloc es concentra específicament a les vuit comarques rurals que componen la mostra d'aquesta prospecció.

CONCLUSIONS

1. Conclusions sobre l'estructura poblacional de Catalunya

L'**estructura poblacional** catalana l'any 2005 presenta una natalitat i una mortalitat baixes. La base de la piràmide presenta una natalitat baixa que deixa veure les pautes de baixa fecunditat que té la població catalana.

Hi ha un important envelliment de la població, la qual cosa suposa una baixa mortalitat que possibilita una prolongada esperança de vida. Com a conseqüència, la proporció de gent gran és superior a la població infantil (la proporció de la natalitat és baixa en relació amb la gent gran).

A la **piràmide poblacional** també es pot observar un marcat equilibri entre sexes fins als 65 anys. De totes maneres, l'esperança de vida femenina és superior a la masculina, cosa que provoca una concentració de dones a la tercera edat i genera una feminització de la vellesa.

2. Conclusions sobre la distribució de la població en l'àmbit rural de Catalunya

El **concepte de ruralitat** ha estat adoptat a partir de la definició d'àrea rural que dona l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) segons la qual una zona és rural quan la densitat de la seva població és igual o inferior a 150 habitants per quilòmetre quadrat.

En funció de la densitat poblacional de l'any 2001 s'han identificat **33 comarques rurals** amb una densitat mitjana de 66 habitants per quilòmetre quadrat. A la prospecció s'ha inclòs **1 comarca** (el Vallès Oriental, per la seva agricultura periurbana) que presenta una densitat de 377,3 habitants per quilòmetre quadrat.

Segons el *Programa de Desenvolupament Rural 2007-2013* (PDR), utilitzat com a font, el 90% del territori català és rural.

Partint d'aquest concepte de ruralitat es tenen en compte quatre factors:

La **població rural** de les 33 comarques rurals de Catalunya i de la comarca periurbana del Vallès Oriental presenta percentatges molt heterogenis entre les comarques, des del 14% al Gironès fins al 100% a l'Alta Ribagorça, la Conca de Barberà, el Pallars Jussà, el Priorat, el Ripollès, la Terra Alta i la Vall d'Aran. Segons dades de l'any 2001 de l'IDESCAT, a Catalunya l'11% de la població és rural.

La **distribució poblacional per sexes** és força igualitària i no s'hi veuen diferències importants. Cal tenir en compte que l'any 2005 la mitjana de població masculina per comarca és del 50,80% mentre que la femenina és del 49,20% i gairebé totes les comarques són molt similars. Aquesta diferència, però, com hem dit, no és significativa i varia any rere any, independentment de les condicions sociolaborals, polítiques o econòmiques de la regió.

La diferència entre sexes s'atribueix a la biologia (neixen 105 homes per cada 100 dones), però es compensa amb el fet que la mortalitat masculina és més elevada. Durant els primers mesos de vida del recent nascut hi ha una taxa de mortalitat masculina més alta que la femenina, a més l'esperança de vida femenina és més alta. Les raons per les quals els homes presenten una esperança de vida més baixa poden ser de tipus social, com hàbits perjudicials per a la salut (major quantitat d'accidents de trànsit, més exposició als riscos laborals, etc.), o de tipus biològic (malalties més freqüents en homes, etc.). Aquest fet, però, s'estén a la majoria de regions del món i no es tracta d'un fet aïllat de Catalunya.

La **població rural per grups d'edat** i per sexe l'any 2005 presenta dues franges d'edat on la quantitat de persones és especialment nombrosa. Pel que respecta a la població femenina, el grup de dones entre 25 i 44 anys representa el percentatge més elevat, amb un 32% del total, seguit pel grup de dones entre 45 i 64 anys, que ocupa el segon lloc amb un 23% del total. En relació amb la població masculina, a la majoria de grups d'edat les dades són relativament homogènies amb les dades femenines, tret de la franja a partir dels 65 anys, on predominen les dones (homes 15% i dones 20%). Aquest fet és un dels factors que incideixen en la feminització de la vellesa. Inversament, a la franja d'edat entre 25 i 44 anys els homes predominen per sobre de les dones (homes 36% i dones 32%). La població menor de 25 anys és més baixa per qüestions demogràfiques nacionals, ja que Catalunya es va veure afectada als anys 80 per una davallada important de la natalitat i que encara ara costa de recuperar, fet que comporta alhora un envelliment progressiu de la població en augmentar anualment l'esperança de vida. Respecte de les persones entre 45 i 64 anys hi ha un descens de la població pels efectes de la mortalitat i es manté la franja més nombrosa entre els 25 i 44 anys. Finalment, que hi hagi més homes que dones en les edats de 25 a 44 anys pot estar causat per un augment de la població masculina immigrada que busca feina a Catalunya.

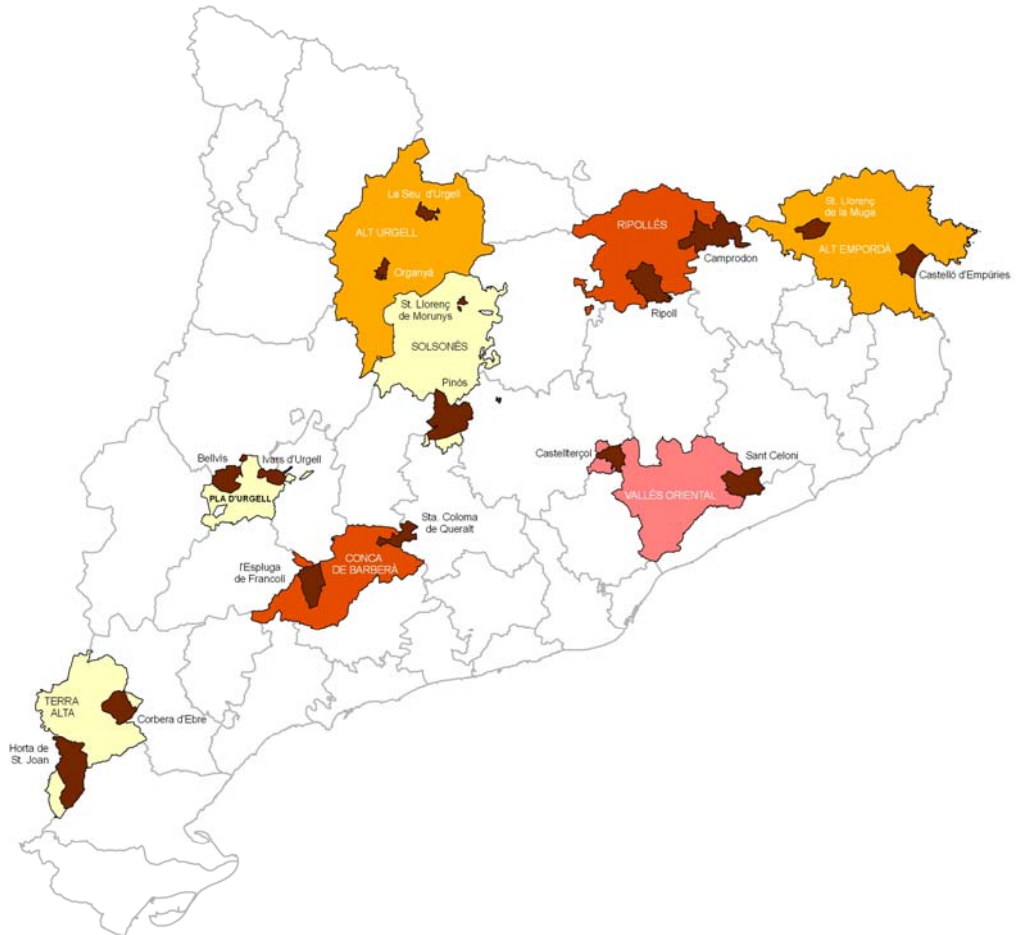
El **fenomen migratori al medi rural català**, tot i tractar-se d'un punt important a tenir en compte, com ja s'ha exposat a la Diagnosi, ha estat impossible treballar-lo per manca de dades desagregades per sexe sobre la població immigrada en cada comarca.

3. Conclusions sobre les comarques de la mostra

A partir d'aquí es presenten les conclusions sobre una mostra de vuit comarques, set de l'àmbit rural de Catalunya més una comarca periurbana (Vallès Oriental). D'aquestes comarques es presenta informació respecte de l'estructura familiar, l'estructura econòmica i els serveis a les persones.

Sector	Tipologia	Comarca
Agrari	<i>Mediterrània</i>	TERRA
	<i>(Mixta)</i>	ALTA
	<i>Secà</i>	SOLSONÈS
	<i>Regadiu</i>	PLA D'URGELL
Serveis	<i>Costa</i>	ALT EMPORDÀ
	<i>Muntanya</i>	ALT URGELL
Industrial	<i>Modern</i>	CONCA DE BARBERÀ
	<i>Tradicional</i>	RIPOLLÈS
Periurbana	<i>Agricultura</i>	VALLÈS
	<i>Periurbana</i>	ORIENTAL

Mapa de les comarques considerades en la mostra de *rudona*

3.1 Conclusions sobre l'estructura familiar

A la **tipologia de llars** el model predominant l'any 2001 és el familiar, amb un 78% del total dels tipus de llars:

- ✓ El model familiar actual està format en primer lloc per les famílies nuclears, les quals representen el 72% del total; seguides per les famílies amb dos nuclis o més, que tan sols representen un 3% del total; i les llars sense nuclis, que són el 3% del total. Si miréssim regressivament, veuríem com la major part de les famílies catalanes concentrarien dos nuclis o més pel fet de reunir diferents generacions familiars dins d'una mateixa llar. Actualment, i més acceleradament des de la caiguda de la natalitat als anys 80, ha canviat el model familiar tradicional i se n'ha generat un de nou adaptat a les necessitats contemporànies que fan pràcticament impossible seguir amb el model d'unitat familiar multigeneracional.

✓ El model de llars no familiars ocupa el 22% restant. Quasi el total de les llars no familiars són llars unipersonals (21%). Per llars no familiars també es poden entendre aquelles que es comparteixen amb amics o coneguts. Segurament, si creuéssim la variable “nombre de persones per llar” amb la variable “edat” ens adonaríem que la major part d'aquests nuclis unipersonals estan formats per persones majors de 65 anys, gent gran pensionista, soltera o vídua.

L'**estructura familiar nuclear formada per mare, pare i fills** és la que caracteritza la població rural catalana. És necessari destacar que la importància de la família en el medi rural, com a institució econòmica i com a font d'identitat social, comporta una gran pressió social respecte de la implicació de les dones en les responsabilitats domèstiques i familiars, i la persistència de rols de gènere tradicionals. Un altre aspecte a tenir en compte és que aquest nucli familiar es manté íntegre fins que els fills s'independitzen; quan això succeeix, sovint marxen del medi rural per buscar oportunitats i nous horitzons a les ciutats.

Les **llars monoparentals** l'any 2001 a totes les comarques de la mostra suposen al voltant d'un 10% respecte de la resta de models familiars.

Les **llars monoparentals en funció del sexe de la persona titular** presenten una distribució molt desigual: aproximadament un 25% de les llars monoparentals estan formades per homes, mentre que el 75% restant estan a càrrec de dones. Aquest factor està vinculat, més que amb la demografia o a qüestions socioeconòmiques comarcals, a raons jurídiques. Normalment la custòdia dels menors d'edat se l'endú la mare, llevat que existeixi un acord previ o que la mare no hi sigui; per aquest motiu, la majoria de llars monoparentals estan regides per la mare.

3.2 Conclusions de l'estructura socioeconòmica

La **població econòmicament activa**, és a dir, les persones de 16 anys i més que es troben fent algun tipus de treball productiu i remunerat o que estan en disposició de treballar, l'any 2001 respecte del total de la població major de 16 anys, presenta una **taxa d'activitat** mitjana per a la mostra del 55%. Això vol dir que, del total de la població major de 16 anys, el 55% poden i/o volen treballar. Cal tenir en compte, per evitar l'error, que s'hi inclou la població major de 64 anys, que presenta una taxa d'activitat mitjana del 2,95%; per tant, aquest 55% està esbiaixat per aquesta franja d'edat amb molt poca població disposada o capacitada per treballar.

La **taxa d'activitat per grups d'edat** presenta indistintament en primer i segon lloc el grup de 25 a 29 anys o el grup de 30 a 34 anys en funció de la comarca. En tercer i quart lloc hi ha els grups d'edat de 35 a 39 anys i de 40 a 44 anys respectivament. Si dibuixéssim una línia temporal veuríem com, en un primer moment, dels 16 als 24 anys hi ha una proporció molt baixa de gent que pugui i vulgui treballar, atès que són edats en les quals encara hi ha un alt percentatge de joves que estudien i pocs que ho combinin amb la feina. A partir dels 34 anys, a mesura que augmenta l'edat disminueix la taxa d'activitat; això es deu al fet que és la gent més jove la que té més potencial per treballar en detriment de la gent d'edat més avançada que comença a tenir més problemes de salut, baixes per diverses causes, etc.

La **distribució percentual per sexes de la població activa** la trobem de la següent manera: s'observa que, aproximadament, del total de persones actives de les vuit comarques el 60% són homes i el 40% restant són dones (aquesta desigualtat entre sexes té part de la seva explicació en la composició interna de la població inactiva, ja que concentra una gran quantitat de dones que es dediquen a les feines de la llar no remunerades).

De manera particular, a cadascuna de les comarques de la mostra es manté el mateix patró desigual d'activitat entre sexes:

- ✓ Les comarques amb menys habitants, com el Solsonès, la Terra Alta i la Conca de Barberà, tenen una diferència entre sexes a la taxa d'activitat més elevada que a la resta de comarques: trobem que del total de la població activa d'aquestes comarques els homes representen entre el 60% i el 65% de les persones actives i les dones, per tant, el 35 – 40%, xifres bastant baixes que denoten molta dedicació femenina a tasques de la llar i cura de familiars o altres feines de l'economia submergida.
- ✓ A les comarques amb més població, com l'Alt Empordà i el Vallès Oriental, les diferències de l'activitat entre sexes són menys accentuades. S'observa una distribució del 41% de dones i el 59% d'homes; és a dir, molt similar a la resta de comarques rurals.
- ✓ De totes maneres, les diferències entre unes comarques i altres no són massa significatives, atès que observem el mateix comportament laboral quant a distribució percentual de l'activitat remunerada.

L'**ocupació**, per regla general a les diferents comarques, presenta un alt percentatge de persones ocupades l'any 2001 i supera –en tots els casos– el 90% del total de la població econòmicament activa.

L'**ocupació desagregada per sexe** a totes les comarques de la mostra és molt desigual. Com succeïa amb les taxes d'activitat tenim una distribució desigual: les taxes d'ocupació

masculines són significativament més altes que les femenines la qual cosa provoca que del 100% de la població ocupada el 60% siguin homes vers el 40% que són dones.

Aquesta dinàmica de desigualtat de sexes en l'ocupació es repeteix a totes les comarques de la mostra encara que varia quant a valors; el lloc amb menys desigualtat entre sexes és el Ripollès amb unes taxes més equitatives que es reparteixen la totalitat amb un 57,32% d'ocupació masculina i 42,68% femenina; en l'extrem amb més desigualtat entre sexes trobem la comarca de la Terra Alta (la distribució percentual d'ocupació de la qual queda de la següent manera: ocupació masculina del 65,66% més la femenina del 34,34%).

L'ocupació per sectors d'activitat econòmica està distribuïda en tretze branques d'activitat: *Agricultura i pesca; Extractives, energia i aigua; Indústries manufactureres; Indústries de la construcció; Comerç i reparacions; Comerç i hoteleria; Transport i comunicacions; Mediació financera; Immobiliàries i serveis empresarials; Administració pública; Educació; Sanitàries i serveis socials; i Personals i altres.*

Es troba que hi ha una distribució desigual entre els sectors d'activitat:

- ✓ El 63% de l'ocupació es concentra en quatre tipus d'activitats: les *Indústries manufactureres* concentren el 25% de l'ocupació total; el *Comerç i les reparacions* representen el 14% de l'ocupació; el sector de la *Construcció* ofereix feina al 13% de la població ocupada; i l'*Agricultura i pesca* ocupa l'11% de la població activa a les comarques de la mostra. Aquests tipus d'activitats econòmiques divergeixen i es complementen amb les que es realitzen als nuclis urbans catalans, aconseguint que Catalunya sigui una regió plural econòmicament parlant, ja que, per exemple, a les grans ciutats l'*Agricultura i pesca* es realitza en un 1 o 2%, en canvi en les comarques més rurals trobem casos de fins al 27%, com a la Terra Alta.
- ✓ El 37% restant de l'ocupació està distribuïda entre les altres nou branques d'activitat amb percentatges menys importants que van des del 6 fins a l'1% de la població ocupada de les comarques de la mostra.

La importància dels sectors d'activitat econòmica a cada comarca presenta diferències:

- ✓ El sector de les *Indústries manufactureres* ocupa el primer lloc a les comarques de la Conca de Barberà, el Pla d'Urgell, el Ripollès, el Solsonès i el Vallès Oriental.
- ✓ En canvi, a les comarques de l'Alt Empordà i de l'Alt Urgell el sector amb més importància és el del *Comerç i reparacions*.
- ✓ La Terra Alta és l'única comarca rural on l'*Agricultura i pesca* té el pes més important de l'ocupació.
- ✓ El sector de les *Indústries de la construcció* té el segon lloc d'importància quasi a la majoria de les comarques, excepte al Pla d'Urgell (*Agricultura i pesca*), el Ripollès i el Vallès Oriental (*Comerç i reparacions*), i la Terra Alta (*Indústries manufactureres*), fet que constata i evidencia la creixent importància d'aquest sector econòmic.

L'**ocupació per sectors i per sexe** no s'ha pogut analitzar per manca d'informació. A l'hora d'estudiar la situació de les **dones ocupades per branques d'activitat** es detecta la necessitat urgent de disposar de dades desagregades per sexe, ja que actualment no existeixen aquest tipus de dades a nivell comarcal, la qual cosa provoca una invisibilització de la realitat.

La **desocupació** l'any 2001 és baixa, amb una població sense ocupació menor al 10%.

La **població desocupada desagregada per sexe** presenta una realitat més desfavorable per a les dones, ja que de mitjana representen el 54,39% del total de la població desocupada i els homes tan sols el 45,61%.

Tanmateix, dintre de l'estructura interna del fenomen de la desocupació trobem especificitats segons el tipus de característiques que presenten aquests col·lectius:

- ✓ Les **persones desocupades amb experiències anteriors** presenten una major proporció de dones que d'homes, amb una mitjana per a la mostra on les dones representen el 55% i ells el 45%. Les possibles causes explicatives d'aquesta diferència es troben en el fet que les dones desocupades que han sortit del mercat de treball per raons de responsabilitat familiar (com pot ser el fet de tenir fills o la cura de persones dependents al seu càrrec) no tenen facilitat a l'hora de tornar a incorporar-se al mercat de treball.
- ✓ El nombre de **persones desocupades que volen entrar al mercat de treball per primera vegada** de manera general és bastant equitatiu entre sexes: la mitjana de la distribució percentual de la mostra per a les dones desocupades és del 50,92% i un 49,08% d'homes.

La **població aturada** està formada per les persones que estan rebent algun tipus de prestació per desocupació. Aquest conjunt de persones presenta diferències molt marcades en funció del sexe de les persones així com de la franja d'edat en què es troben. Cal tenir en compte que, cada cop més, l'atur s'obté de forma voluntària: les persones surten del mercat de treball una temporada per qüestions personals que sovint tenen a veure amb la construcció de nous projectes professionals.

La **població aturada per grups d'edat i per sexe** l'any 2006 varia:

- ✓ Pel que respecta als més joves presenta percentatges d'atur més alts entre els homes que entre les dones: la mitjana de la mostra al grup d'edat de 16 a 19 anys és del 5% per als nois i del 2% per a les noies. Val a dir que en aquesta franja d'edat hi ha molt poca proporció de nois i noies que agafin l'atur atès que la majoria encara estudien o cerquen la primera feina. La mitjana de la mostra al grup d'edat de 20 a 24 anys és del 9% per als nois i del 6% per a les noies. L'atur que es registra durant aquesta franja

d'edat no és un atur estructural, sinó que és un atur més aviat voluntari o temporal, ja que resulta relativament fàcil de solucionar atesa la joventut d'aquesta franja que suposa una mà d'obra desitjada.

- ✓ La franja d'edat que va dels 25 als 39 anys és la més nombrosa a nivell d'atur. La mitjana de la mostra per a les dones és del 41% mentre que per als homes és del 38%. És durant aquestes edats quan els interessos d'autorealització personal comencen a aflorar més i a buscar una estabilitat laboral que comporti l'estabilitat personal, però alhora és un moment de gestació del bagatge professional que situa aquestes persones entre el voler i el poder. D'altra banda, respecte de la diferència de dos punts percentuals entre homes i dones pot ésser deguda al fet que és quan la majoria de dones són mares i sovint, en sortir del mercat laboral per tenir cura dels seus fills els primers anys de vida, tenen problemes de reincorporació quan desitgen tornar-hi.
- ✓ Al grup d'edat de 40 a 54 anys la situació és més desfavorable per a les dones aturades que per als homes; la mitjana de la mostra per a les dones és del 32% i per als homes és del 24%. Les dificultats de gènere aquí són més aguditzades. Moltes dones no tenen estudis i suposen una mà d'obra poc qualificada que no és desitjada; d'aquesta manera moltes dones troben dificultats per treballar en ocupacions remunerades. Els homes no tenen tantes dificultats a causa dels prejudicis dels rols de gènere, com la força física o el valor del lideratge, que juga a favor d'ells.
- ✓ El grup d'edat de 55 anys i més presenta una mitjana d'atur del 24% per als homes i del 19% per a les dones. Si s'observa aquesta diferència de sexes no és perquè les dones estiguin més ocupades sinó perquè moltes d'elles s'ocupen de la llar i, per tant, ja no reben ajudes estatals econòmiques sinó que depenen completament de l'home a nivell econòmic; per tant, són dones que perden l'autonomia i la independència personal.

Població inactiva es consideren les persones de 16 anys i més que es dediquen a activitats no productives, que estudien, que estan jubilades o bé persones amb discapacitats per poder treballar.

La **població inactiva desagregada per sexe** l'any 2001 presenta una marcada desigualtat entre sexes. Les dones representen una mitjana del 58,44% respecte del total de la població inactiva, mentre que els homes figuren amb una mitjana del 41,56% del total. L'explicació recau, entre altres factors, en el fet que la majoria de persones inactives són pensionistes o jubilades i d'aquest col·lectiu la majoria són dones atès que tenen l'esperança de vida més alta i els efectes de la mortalitat natural es veuen a partir d'aquestes edats. A més, cal notar les repercussions de la nombrosa quantitat de dones que treballen en l'economia submergida i a les tasques de la llar no remunerades.

A l'**estructura interna de la població inactiva** també s'observen diferències entre sexes, amb dinàmiques diferents per a cada tipus de persones inactives:

- ✓ Les persones jubilades o pensionistes presenten una mitjana per a la mostra del 37,67% de les persones inactives; la seva distribució per sexes és molt similar (50,27% de dones i 49,73% d'homes). La diferència hi és bàsicament perquè hi ha més dones que homes.
- ✓ Les persones estudiants tenen una mitjana del 32,88% de la inactivitat total i mantenen un equilibri entre sexes (50,59% dones i 49,41% homes), amb diferències gens significatives.
- ✓ Les persones que es dediquen a les feines de la llar no remunerades tenen una mitjana del 17,14% del total dels inactius. Dintre d'aquest col·lectiu es detecta una important diferència entre sexes, ja que les dones presenten una mitjana per a la mostra del 98,17% i els homes de l'1,83%. Els números parlen per si sols, però no sorprenen: culturalment i tradicionalment s'atribueixen aquest tipus de tasques a les dones. Respecte de l'1,83% masculí, probablement es tracta de joves immigrants de països llatinoamericans que desenvolupen tasques de cura a gent dependent, sense contracte i en condicions de treball poc favorables.
- ✓ Les persones amb incapacitat permanent per treballar tenen una mitjana del 3,90% del total d'inactius, amb una proporció superior entre els homes (57,60% d'homes i 42,40% de dones). La sinistralitat laboral és sovint el factor que provoca la retirada total del món laboral i com que són els homes els que treballen en tasques més perjudicials per a la salut són també els que més accidents i lesions laborals tenen.
- ✓ Les persones en altres tipus de situació representen el 8,42% dels inactius amb un equilibri entre sexes.

Com a conclusió es pot dir que la inactivitat femenina ens presenta la invisibilitat de les dones amb un treball reproductiu. Aquest tipus de treball, que no només implica les feines a la llar sinó tot el suport i cura a les persones dependents, aglutina una gran part de la població femenina rural, mentre que els homes que no treballen, en la seva majoria, és per incapacitat permanent.

El **nivell educatiu de la població rural** catalana l'any 2001 presenta una distribució de la població molt similar en les vuit comarques de la mostra, on més de la meitat de la població té un nivell d'instrucció d'EGB (entre el 53% i el 64%) i hi ha molt poca presència de persones titulades en el nivell superior. La població amb la primària incompleta arriba a ser un 14% a la Terra Alta i l'Alt Urgell, i el percentatge de població que no sap llegir ni escriure no supera el 3% en cap de les comarques. El fet que hi hagi molt poques persones amb títols superiors no vol dir que a les zones rurals catalanes els joves i les joves abandonin abans els estudis, sinó que hi ha molts joves que van a estudiar a les ciutats i nuclis urbans, i s'hi queden perquè s'hi prometen més possibilitats i oportunitats laborals i de creixement professional.

Al **nivell d'instrucció de la població desagregada per sexe**, per una banda, podem observar diferències entre comarques i sexes: la comarca amb un percentatge més elevat de dones que no saben llegir o escriure és el Vallès Oriental (3,3%), i la segueixen el Ripollès (2,9%), l'Alt Empordà (2,7%) i el Solsonès (2,5%). La comarca amb més homes que no superen aquest nivell d'instrucció és l'Alt Empordà (1,8% de la població masculina).

Per altra banda, les diferències entre dones i homes en matèria d'educació no són significatives fins al final de l'obligatorietat dels estudis. Així doncs, és a partir del final de l'Ensenyament Secundari Obligatori (ESO) quan comencen a ser percebudes algunes diferències susceptibles de traduir-se en desigualtats. Entre el col·lectiu masculí s'observa una major presència als Cicles Formatius de Grau Mitjà (CFGM) i Grau Superior (CFGS), mentre que el col·lectiu de noies que acaben els estudis obligatoris mostra una tendència més propera al seguiment del batxillerat per a la posterior realització d'una diplomatura o llicenciatura. Tenint en compte les característiques de cadascun d'aquests estudis, es troba un major percentatge de nois que de noies que decideixen seguir un camí formatiu de nivell mitjà i la possibilitat d'una inserció més ràpida i adequada a les ofertes del mercat de treball rural. Com dèiem, molts joves emigren de les zones rurals als nuclis urbans a cursar els estudis universitaris i s'hi queden per tal de buscar unes condicions laborals que els permetin obrir-se camí, més del que podrien als pobles d'on provenen.

3.3 Conclusions sobre serveis a les persones

Dins d'aquest apartat de la Diagnosi s'inclouen diversos serveis a les persones que s'han seleccionat amb el criteri comú de ser aspectes que es relacionen amb la qualitat de l'oferta de serveis i, en part, amb la conciliació laboral i familiar de les persones a l'àmbit rural. Realment, tal com podem llegir tot seguit, les condicions estan molt per sota dels mínims i deixen entreveure que una de les principals motivacions que tenen les persones per marxar d'aquestes comarques és que els facilitin més l'assistència sanitària i social.

A la **situació sanitària** de les comarques s'observa la disposició dels *Centres d'Atenció Primària* (CAP) i centres hospitalaris. Totes les comarques de la mostra disposen de CAP, mentre que només cinc tenen centres hospitalaris (Alt Empordà, Alt Urgell, Ripollès, Solsonès i Vallès Oriental). Així doncs, a nivell de disposició de CAP no es detecta una diferència important entre comarques; cal destacar que a les comarques amb menys CAP, a més a més, no hi ha cap centre hospitalari. Quant als llits sociosanitaris, la situació en general és força precària, tret de la comarca del Solsonès que és la que més destaca. Això crea conflictes i

problemes per a la gent amb dificultats de mobilitat interurbana, atès que sovint han de recórrer a terceres persones per a urgències hospitalàries

Per tant, la cobertura sanitària a nivell global presenta una distribució molt heterogènia entre les comarques seleccionades i bastant pèssima per a qüestions que s'escapin dels Centres d'Assistència Primària.

La **disponibilitat de llars d'infants** no és favorable en el sentit que hi ha una major demanda que oferta. S'observa que, de mitjana, hi ha 10,46 places per cada 1.000 habitants, de manera que les places són molt escasses i no cobreixen les necessitats de primera escolarització, sobretot en el cas de la Terra Alta on tan sols arriba a 4,46 places per 1.000 habitants.

La **titularitat de les llars d'infants** a la majoria de comarques és principalment pública, a excepció de la comarca del Solsonès, on la titularitat privada subvencionada ocupa el primer lloc, i la comarca del Vallès Oriental, on la majoria dels centres són de titularitat privada no subvencionada.

Els **centres especialitzats per a la tercera edat**, tant els centres de dia com les residències, presenten una distribució força heterogènia entre comarques. De tota manera, la quantitat de places en els centres de dia és menor que en les residències, amb una mitjana d'1,83 centres per cada 1.000 habitants. Les comarques que globalment estan més desfavorides respecte de les places disponibles als centres per a la gent gran són l'Alt Empordà (1,09 per cada 1.000 h.), el Solsonès (0,77 per cada 1.000 h.) i el Vallès Oriental (1,32 centres per cada 1.000 h.). Aquest dèficit s'accentuarà a mesura que avancin els anys ja que es veuran els efectes de la caiguda de la natalitat i l'augment de l'esperança de vida, i s'incrementarà la demanda de places que pot arribar a saturar els centres i deixar sense cobertura assistencialista els milers de jubilats dependents que hi haurà de més en les pròximes dècades.

Pel que fa a la **titularitat dels centres per a la tercera edat**, específicament les residències, només en tres de les vuit comarques de la mostra la titularitat pública supera el 13% del total de residències. Això obliga a pagar grans quantitats de diners a les famílies que poden perquè cuidin dels seus familiars i així assegurar-se una bona cobertura sanitària i assistencial.

En els **serveis d'atenció a les persones dependents** (enteses com a persones que en edat activa no es valen per elles mateixes), quant a disponibilitat de centres de dia i residències per cada 1.000 habitants, s'observa que les proporcions són molt baixes. A quatre de les vuit comarques de la mostra no hi ha cap centre de dia ni cap residència per a persones dependents. La comarca del Ripollès és, en ambdós casos, la comarca més ben dotada,

seguida de l'Alt Empordà, el Vallès Oriental i el Pla d'Urgell. Igual que en els casos dels centres per a persones de la tercera edat, cal un ajustament a les necessitats comarcals ja que sinó es poden produir col·lapses i manca de places per a les famílies que ho necessiten.

Els **serveis generals**, com transport, administració i comerç, han estat analitzats per poder detectar-ne l'oferta i disponibilitat. La manca d'informació respecte del tema no ha permès desenvolupar aquest apartat en profunditat. Tot i així, existeix a Catalunya una àmplia xarxa de transports interurbans que arriben als pobles més rurals de Catalunya, encara que els horaris són força limitats i no sempre arriben a tot arreu en totes les estacions de l'any.

Al **transport escolar** s'observa que en les vuit comarques de la mostra la distribució és heterogènia i que la quantitat del servei no és suficient.

Entre les comarques que disposen de major quantitat de vehicles escolars per cada 1.000 habitants (aproximadament 0,80 vehicles escolars) es troben la Conca de Barberà, l'Alt Urgell, el Ripollès i la Terra Alta. Els casos amb menys transport escolar són el Pla d'Urgell i el Vallès Oriental.

L'**educació** de la població rural catalana ha estat analitzada respecte del nombre de centres o unitats escolars dels diferents nivells educatius que s'ofereixen en cadascuna de les comarques de la mostra. Cal tenir present que moltes famílies opten per deixar les criatures als centres educatius que tenen més a prop dels centres de treball (encara que estiguin en altres pobles o ciutats) per tal de facilitar la conciliació, d'aquesta manera hi ha molts pobles de les comarques rurals catalanes que s'estan quedant sense nens a les aules.

A l'**educació infantil** s'observa que a totes les comarques de la mostra hi ha un predomini d'unitats escolars amb titularitat pública, tot i que l'oferta privada apareix de forma irregular. L'Alt Empordà i la Terra Alta, amb un 85% i un 96% respectivament de centres públics, són les comarques amb un percentatge més elevat d'oferta pública, mentre que les sis comarques restants presenten una proporció entre el 23% (Pla d'Urgell) i el 41% (Solsonès) d'oferta privada.

L'**educació primària i secundària** al conjunt de comarques que formen la mostra presenta una elevada oferta pública de centres educatius. A la Terra Alta, el 100% dels centres educatius primaris són públics, mentre que el Solsonès és la comarca amb més centres primaris de titularitat privada, que representen un 31% del total. Respecte de l'educació secundària, les comarques que presenten un percentatge més elevat de centres privats són l'Alt Urgell i el Vallès Oriental, amb un 40% i un 43% respectivament, mentre que a la Terra Alta el 100% dels centres són públics. Les escoles privades no inverteixen en municipis petits sinó que

normalment se situen a les grans ciutats on tenen més possibilitats de captació d'alumnes per a les seves aules.

La **distribució per sexe dels alumnes de primària i secundària** visibilitza que l'obligatorietat d'aquests estudis provoca la inexistència de diferències o desigualtats en qüestió de sexe. Respecte de la distribució per sexe dels alumnes als centres educatius primaris de diferent titularitat s'observen proporcions més desiguals en el sector privat, mentre que en el sector públic els percentatges de noies i nois són molt similars. A l'educació secundària s'observa una presència major de noies en aquells estudis encaminats a la formació superior, mentre que la població masculina mostra més interès per l'oferta de Cicle Formatiu de Grau Mitjà i, per tant, per una inserció més immediata al mercat laboral. Des de la incorporació més massiva de la dona al mercat laboral són les noies les que opten més per carreres universitàries teòriques i els nois els que prefereixen la formació professional amb menys anys d'estudis i més facilitat d'entrada ràpida al mercat laboral.

Pel que fa a l'**educació especial** destinada a la població amb algun tipus de discapacitat, s'observa una manca d'oferta pública.

L'**educació per a adults** presenta una proporció de persones que estudien major d'homes que de dones. Solament a la comarca del Vallès Oriental la proporció entre dones i homes és equilibrada. Es pot atribuir a dues causes: a) que hi ha més homes amb menys estudis que dones, per tant hi ha més homes que es presenten a aquest tipus d'ensenyament i b) que sovint els homes encara veuen possibilitats de millora laboral amb els títols d'educació general, però les dones, després de molts anys treballant en l'economia submergida, no veuen possibilitats d'inserció laboral ni d'aquesta manera.

El **professorat dedicat a l'educació per a adults** presenta diferències entre les comarques. Si es considera el nombre de professors per cada 1.000 persones adultes que estudien, els valors oscil·len aproximadament entre 8 professors a comarques com el Ripollès, el Solsonès i l'Alt Urgell, i 20 en el cas del Vallès Oriental. La diferència tan alta que s'observa amb el Vallès Oriental és que reuneix dues grans ciutats com Granollers i Sant Celoni, que són dos nuclis urbans importants i amb més serveis a les persones, per tant més ben equipats, i això dispara la mitjana. S'hauria de veure, de tota manera, si existeix una diferència molt gran entre la proporció de professorat dedicat a l'educació per a adults en les comarques rurals vers les urbanes.

Els **centres dedicats a l'educació per a adults** tenen proporcions molt similars en totes les comarques de la mostra. De tota manera, s'observa que la comarca del Ripollès és la que menys centres presenta (2,54 centres per cada 1.000 estudiants) i la comarca del Pla d'Urgell la que té més centres educatius per a adults (4,46 centres per cada 1.000 alumnes). També

hauríem de comparar-ho amb les comarques urbanes per veure les diferències que existeixen i si la situació rural és preocupant o igual a la resta de Catalunya.

Els **serveis de cultura** analitzats són les biblioteques. S'observa que totes les comarques disposen d'aquests centres, però existeixen diferències entre comarques respecte de la titularitat de les biblioteques així com de la proporció de biblioteques que hi ha per 1.000 persones.

El Vallès Oriental presenta la relació de biblioteques per 1.000 habitants més baixa de la mostra juntament amb l'Alt Empordà (0,10 biblioteques per cada 1.000 persones). La comarca de la Terra Alta té la relació més alta de la mostra (0,49 centres per cada 1.000 persones) i supera cinc vegades les comarques abans esmentades. La resta de comarques de la mostra es distribueixen entre aquestes proporcions: l'Alt Urgell i el Ripollès se situen entre les comarques amb menys biblioteques (0,20 centres per cada 1.000 habitants), mentre que el Solsonès (0,43) i la Conca de Barberà (0,42) estan entre les comarques amb més centres, i el Pla d'Urgell es posiciona al mig de la mostra (0,33 biblioteques per cada 1.000 habitants). Tot i aquesta informació, no són del tot suficients aquestes dades ja que hauríem de veure les dimensions i el volum de documents que abasten cada una d'aquestes biblioteques municipals, quants municipis agrupa a cada una d'elles, etc.

A l'**oferta esportiva** s'ha trobat només informació sobre les instal·lacions esportives com pavellons poliesportius i camps de futbol. S'observa que la gran majoria de pavellons poliesportius estan estructurats de tal manera que l'esport que més s'hi realitza és el futbol. També trobem piscines municipals a totes les comarques estudiades i pistes de tennis en la meitat de comarques.

Quant al teixit associatiu s'observa que en poques comarques hi ha una quantitat relativament alta d'associacions de dones. Les associacions de dones pageses són pràcticament inexistentes en les dades oficials, només en trobem una a la comarca periurbana del Vallès Oriental. Potser perquè en nuclis rurals no tan massificats no cal associar-se sinó que es poden mantenir relacions i debats oberts simplement per les pròpies relacions personals; això, però, s'escapa de l'estudi.

CONCLUSIONS DEL TREBALL DE CAMP

Partint del mapa que ens dibuixa la *Diagnosi de la realitat sociolaboral de les dones rurals a Catalunya*, aquesta s'ha complementat amb un treball de camp consistent en l'obtenció i posterior anàlisi de dades quantitatives i qualitatives extretes de 480 enquestes realitzades a dones amb diferents perfils (edat, sector d'activitat, situació laboral, situació familiar i lloc de residència) de les 8 comarques rurals seleccionades, i 21 entrevistes en profunditat als agents socials significatius de cada comarca al voltant dels àmbits de la dona rural i l'ocupació.

CONTEXTUALITZACIÓ

Cal destacar que la singularitat de la variable **Territori** (comarca i àrea d'influència) incideix significativament en les respostes i les conclusions finals (que es retornaran a cada comarca). Aquesta variable la podem analitzar a través dels següents aspectes:

- 1) El **sector econòmic** predominant a nivell comarcal (aquesta variable incideix, òbviament, en el sector d'ocupació majoritari de les dones i la seva situació laboral, sobretot en el cas d'autònomes o assalariades).
- 2) La **dotació i adequació dels serveis bàsics, entre altres els d'atenció a persones amb dependència**, incideix, per exemple, en els usos del temps i en la distribució que fan les dones de les hores al llarg del dia, sobretot pel que fa a les que destinen a la feina remunerada.
- 3) **Mobilitat i TIC**. En el món rural les infraestructures del transport són insuficients, els serveis de transport públic no s'adapten a les necessitats de la població i la cobertura de les noves tecnologies no arriba a tot el territori. Per tant, la xarxa d'infraestructures de comunicació és un tema vital a tractar a l'hora de disminuir les distàncies territorials per garantir l'accés als serveis bàsics i disminuir alhora la dependència del vehicle privat en les zones rurals catalanes.
- 4) **Respecte els municipis (àrees d'influència): TERRITORI**

Les respostes de municipis capital de comarca, com la dotació de serveis o l'ocupació de la dona en un sector o altre i la seva trajectòria laboral, disten significativament dels resultats d'aquells municipis més petits o allunyats de la dinàmica i capitalitat de la comarca.

5) *Respecte els sectors d'activitat: SECTOR ECONÒMIC - Comarca*

- **Solsonès, Ripollès i Terra Alta:** comarques amb un pes relatiu més important en el sector primari i amb una major ocupació de les dones en aquest sector, principalment a la zona sud del Solsonès. Sobre el Ripollès, la primacia de municipis petits sobre la capital de comarca (Ripoll) i municipi adjacent (Campdevàrol) condiciona les respostes a una major ocupació de les dones en el sector primari. La mateixa tendència s'observa per a la Terra Alta, on els municipis d'estudi, petits, ocupen la població femenina en el sector primari i serveis.
- **Vallès Oriental i Alt Urgell:** comarques amb un pes relatiu més important en el sector *Indústria i construcció*. En el Vallès Oriental moltes de les dones enquestades treballen a la indústria agroalimentària (diferents llocs de treball) i empreses de la construcció (feines administratives i comercials principalment). En el cas de l'Alt Urgell, les enquestes de la zona sud s'han distribuït entre Oliana i Organyà, municipis on una indústria d'electrodomèstics és la principal font d'ocupació per a les dones; en el cas de la Seu d'Urgell, capital de comarca, les oportunitats d'ocupació de les dones són més àmplies (sector indústria per la proximitat dels polígons industrials de Montferrer i Castellciutat, i sector serveis per la centralització d'aquests a la capital de comarca i la influència de l'activitat turística per la mateixa comarca i per la proximitat amb Andorra).
- **Pla d'Urgell i Alt Empordà:** comarques amb un pes relatiu més important en el sector *Serveis*. En el cas del Pla d'Urgell, aquesta situació es deu, principalment, a l'emprenedoria femenina davant el tancament d'indústries (tèxtils) que copsaven gran part de l'ocupació femenina de la comarca. Les activitats empresarials s'han basat majoritàriament en comerços especialitzats. Els agents del territori destaquen que l'activitat comercial de la comarca recau en el col·lectiu femení. Per a l'Alt Empordà, el problema més important és l'estacionalitat de l'oferta de feina, així com també el problema de la mobilitat (aproximadament el 90% dels municipis són petits nuclis amb menys de 1.000 habitants).
- **Conca de Barberà:** comarca amb un pes relatiu important en el sector *Serveis i Indústria*. Per àrees de influència, Santa Coloma de Queralt és la zona amb més dones ocupades en el sector primari (vinya), mentre que l'Espluga de Francolí i Montblanc concentren l'ocupació femenina a la indústria i els serveis.

L'anàlisi s'ha dividit en vuit blocs de contingut. S'ha intentat que compregués les variables territorials que incideixen en el binomi dona rural i ocupació, tant pel que fa a l'accés com al manteniment o la promoció dintre del mercat de treball, entenent que existeixen singularitats a nivell territorial.

- A) Dades descriptives (personals i estructura familiar)
- B) Trajectòria laboral
- C) Usos del temps
- D) Mobilitat
- E) Serveis a les persones
- F) Noves tecnologies
- G) Associacionisme
- H) Necessitats formatives

De cadascun d'aquests blocs s'ha fet una anàlisi descriptiva i una de valorativa. A banda, hi ha aspectes que s'han englobat, ja sigui perquè suposen eines per a la recerca de feina o per a la formació, o bé perquè intenten integrar tots els aspectes tractats en una valoració genèrica. Així, aquests aspectes s'han tractat a part:

- a. Recursos disponibles per a informació i recerca de feina
- b. Valoració final

Les conclusions generals extretes del treball de camp ens ofereixen indicis de la percepció que tenen les dones que viuen a les comarques considerades de la conjunció de les dimensions gènere, ruralitat i treball. En aquest sentit, l'objectiu és intentar entendre com les dones del món rural donen significat a aquesta realitat, com l'assumeixen i com la transformen per aconseguir un nou model d'interacció d'aquests tres aspectes. És en aquest punt on podrem detectar quines són les necessitats, quines accions cal potenciar i quines cal minimitzar. Aquestes mesures d'acció s'han d'adequar a la singularitat territorial esmentada.

CONCLUSIONS

1. Dades descriptives

Situació laboral

- Quant a la situació laboral de les dones enquestades es pot apreciar, respecte del total, un major percentatge de dones assalariades i autònomes (la situació que es dona més en la franja d'edat de 45 a 65 anys és la d'autònoma i en el cas de les dones d'entre 25 i 44 anys la d'assalariada).
 - Les mestresses de casa representen menys d'un 10%, que es correspon majoritàriament amb la franja d'edat de 45 a 65 anys, i són testimonials les dones de 25 a 44 anys que només treballen a la llar. Aquests resultats són un reflex del canvi generacional respecte de la incorporació de la dona al mercat de treball remunerat que s'està produint.
 - El percentatge de dones en situació d'estudiants es correspon majoritàriament amb les dones entre 16 i 24 anys, i són testimonials les dones estudiants entre els 25 i 44 anys.
 - Les dones amb un percentatge d'atur més elevat es corresponen amb les d'edat entre els 25 i 44 anys seguides de les dones de 45 a 65 anys. En cap cas supera el 14%. Aquest resultat es correspon amb els resultats de les taxes d'atur femení segons les estadístiques oficials i segons les apreciacions dels agents entrevistats, ja que en la majoria de les comarques l'atur femení "registrat" és testimonial i el fet que siguin les dones entre 25 i 44 anys les que presentin una situació d'atur destacada es deu a les entrades i sortides al mercat de treball, bé per una qüestió de l'empresa més en el cas de dones assalariades (contractes temporals amb períodes d'atur) o bé pel tema de la conciliació de la vida familiar i laboral (primers fills i filles), reflex d'un context de mercat i oportunitats laborals de baixa qualitat.
- * *Per comarca*, s'observa el patró mencionat: a les comarques on predomina el sector primari, s'associa amb un percentatge més elevat de dones autònomes ocupades principalment en el sector agroramader i major presència d'assalariades en el sector serveis. Aquest patró s'inverteix a mesura que els sectors *Indústria* i *Serveis* prenen rellevància i augmenta el percentatge d'assalariades.

* Valoració del grau de satisfacció amb la seva situació laboral

- Respecte del grau de satisfacció de la situació laboral actual, són les dones de 45 a 65 anys les menys satisfetes amb un percentatge que ronda el 30% (poc satisfetes) i el 20% les gens satisfetes. Les dones de 25 a 44 anys majoritàriament estan satisfetes amb la seva situació actual. Cal analitzar si les dones han canviat recentment la seva situació laboral, ja que en el cas de dones de 25 a 44 anys és on es constitueixen més autònomes per portar a terme el seu projecte empresarial (per tant, major satisfacció laboral) o bé hi ha hagut un canvi de feina a millors condicions laborals.

* Per comarques, s'apunta la tendència que en les comarques on el grau de satisfacció és més baix és on predomina el sector *Indústria* i *Serveis*, en situacions d'assalariades.

El grau de satisfacció amb la situació laboral actual de les dones rurals de la mostra està relacionat amb la variable **territori** (el sector econòmic predominant incideix en el sector d'ocupació de les dones) i amb la variable edat.

Les dones que se senten molt satisfetes amb la seva situació laboral actual, i estan en la franja de 45-65 anys, són majoritàriament autònomes i com a expectativa tenen, de forma general, continuar treballant en aquesta feina sense variar-ne les condicions.

A mesura que baixem en la franja d'edat, s'observa un percentatge més alt d'assalariades i una disminució del grau de satisfacció amb la situació laboral actual.

Aquesta situació coincideix amb la franja d'edat on existeix una major taxa d'atur i de mestresses de casa. És en aquest punt (poc o gens satisfetes) quan comencem a veure que la dificultat per conciliar la vida laboral amb la familiar i personal suposa una barrera considerable, a la qual se li atribueix en gran mesura el pes del seu descontentament, juntament amb una falta de motivació. Com a expectativa majoritària tenen *buscar feina en un altre sector*, en el cas de les dones més grans, i *especialitzar-se*, en el cas de les dones joves.

Nivell d'estudis

- Es confirma la tendència generalitzada segons franja d'edat. Les dones de més de 40 anys disposen d'estudis bàsics i augmenta la proporció d'estudis de grau mitjà i universitaris en les dones joves.

Estructura familiar

- Predomina l'estructura familiar nuclear de primer grau de parentiu (sobretot en la franja d'edat dels 24 als 44 anys i dels 45 als 65).
- De forma majoritària, en aquesta franja d'edat la unitat familiar està formada per la dona, la seva parella i dos fills.
- Sobre el total de les dones enquestades, els percentatges de dones que diuen tenir al nucli familiar una persona amb dependència moderada (*la persona necessita ajuda per realitzar diverses activitats bàsiques de la vida diària, almenys una vegada al dia, o té necessitats de suport intermitent o limitat per a la seva autonomia personal*) se situa en un percentatge entre el 5,6 de les dones entre 16 i 24 anys, un 9,2% de les que tenen entre 25 i 44 anys, i un 13,9% en la franja d'edat de 46 a 65.
- Els percentatges de dones que diuen tenir al nucli familiar una persona amb gran dependència (*la persona necessita ajuda per realitzar diverses activitats bàsiques de la vida diària, diverses vegades al dia i, per la seva pèrdua total d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial, necessita el suport indispensable i continu d'una altra persona o té necessitats de suport generalitzat per a la seva autonomia personal*) se situa , sobre el total de dones enquestades, en un percentatge 1'9% en el cas de les dones de 16 a 24 anys, un 2% en el cas de la franja d'edat de 24 a 44 anys i un 4% en la franja de 45 a 64.

Presència de serveis al municipi / àrea d'influència

En els municipis capitals de comarca gairebé existeixen tots els serveis considerats; en els nuclis de població dels municipis més petits es concentren els més significatius (culturals, esportius, comerços, bancaris, llars d'infants, CEIP principalment). IES, CAP, residència d'avis/àvies i centre de dia d'avis/àvies són menys presents. En el cas de municipis amb nuclis de població molt petits o dispersos (masia disseminada), la dotació dels serveis es minimitza depenent més de la capital de comarca, com el cas del Solsonès i el Ripollès.

Carnet de conduir

- S'ha observat que la disponibilitat, tant de carnets de conduir com de cotxes, és bastant bona. En més de la meitat dels casos del total de dones enquestades, es disposa de 2 persones amb carnet de conduir dins la unitat familiar i, en igual proporció, es disposa de 2 cotxes dins la unitat familiar (el nombre de carnets de conduir augmenta a 3 en el cas de les dones joves).

* Per comarques, se segueix la tendència general i no s'han observat diferències significatives.

Principal font d'ingressos

La principal font de ingressos de la unitat familiar depèn, per a cada comarca, del sector d'activitat predominant i de les condicions de treball de la dona (lloc de treball i categories professionals, condicions de sou, tasques remunerades o no dins del negoci familiar, etc.). Així, a les comarques del Solsonès i el Ripollès, per exemple, la principal font d'ingressos és el negoci familiar de l'explotació agrícola, seguit molt de prop del salari propi i del de la parella (comarques amb un pes relatiu més important en el sector agrari).

Cal destacar que gairebé el 30% de les dones consideren que és el de la seva parella i quasi el 20% que és el del seu propi salari. Per franges d'edat, es veu que les dones joves són més dependents que les dones de 25 a 65 anys, i que els percentatges entre les franges d'edat entre 25 i 44 anys i entre 45 i 65 anys són molt semblants. Igualment, en el cas d'establir la comparativa amb els negocis familiars, tant si es parla d'una explotació agroramadera com d'una empresa de serveis.

2. Trajectòria laboral

- Les dones enquestades tenen una trajectòria i experiència laboral continuada en el mateix sector d'activitat, tant en la condició d'autònoma com en la d'assalariada.
- S'observa una evolució cap una forma assalariada, ja que el percentatge de dones amb una experiència de menys d'un any com a assalariades és més del doble que les dones autònomes. Tant si són autònomes com assalariades, les dones tenen anys d'experiències laborals similars. Els períodes d'anys d'experiència laboral que més predominen són els de 2 a 5 anys, seguits dels períodes de 9 a 10 anys.

- Les dones de 25 a 44 anys i les de 45 a 64 segueixen una evolució bastant igual, tant si es parla d'autònomes com d'assalariades. Es pot veure que en el cas d'autònomes i d'edats compreses entre 45 i 64, l'experiència acumulada arriba als 40 i 50 anys. Això no és així en el cas d'assalariades i d'edats compreses entre 45 i 64 anys, on el màxim d'anys acumulats és de 31 a 40 anys.
- En el cas de dones assalariades, es pot veure que gairebé la meitat estan en el sector públic i l'altra meitat en el sector privat. Més de la meitat de les dones entre 25 i 44 anys que treballen de manera assalariada ho fan al sector públic i aquest percentatge s'inverteix quan parlem de les dones entre 45 i 65 anys.
- Només el 2% de les dones enquestades desenvolupa la seva feina remunerada dins el negoci familiar. Són les dones entre 45 i 64 anys les que hi col·laboren generalment de manera remunerada. Ara bé, amb tot, cal precisar que, tant si es mira sobre el total de dones com per franges d'edat, hi ha un alt percentatge de dones enquestades que responen que no col·laboren en el negoci familiar.

- Les dones enquestades tendeixen a tenir una experiència laboral continuada en el mateix sector d'activitat, tant en la condició d'autònoma com en la d'assalariada, malgrat que s'observa una evolució cap a la forma assalariada.
- Existeix un alt percentatge de dones enquestades que responen que no col·laboren en el negoci familiar.
- Les dones que desenvolupen la seva feina remunerada en el negoci familiar corresponen a les dones autònomes a les comarques on predomina el sector primari. Es fa palpable la incidència i pes de l'estructura agrària familiar i la invisibilització de la dona en la seva contribució al negoci familiar.

3. Usos del temps

- Del total d'hores / dia que les dones enquestades disposen per fer-se la seva distribució laboral, familiar i personal, els percentatges més elevats corresponen a les dones que les dediquen a la feina remunerada i al negoci familiar, amb 8 hores o més de dedicació (aquests percentatges s'accentuen en les comarques on predomina el sector *Serveis*: prolongacions d'horaris en activitats comercials, per exemple) .

Tot seguit, vindria la dedicació a la llar i cura familiar (4 hores). Aquestes augmenten en els casos de comarques on predomina el sector primari. Per últim, les motivacions personals, a les quals gairebé $\frac{3}{4}$ parts del total de les dones dedica menys de 2 hores. D'aquesta última dada es pot veure que, a mesura que augmenta l'edat, el percentatge d'hores dedicades a motivacions personals disminueix i les dedicades a l'àmbit laboral i familiar augmenten.

- En referència amb la satisfacció d'aquesta distribució horària, independentment de la franja d'edat de què parlem --les més joves en menor grau--, totes les dones se'n senten satisfetes. Aquesta satisfacció es podria explicar com a resposta a l'esforç que han hagut de fer per compaginar la vida laboral, familiar i personal.
- Val a dir que, com a tendència general, a més temps no remunerat, més temps s'ocupa en les tasques de cura i dedicació a la llar i/o en el negoci o explotació familiar. En rares ocasions aquestes hores es dediquen a motivacions personals, sinó que acaben essent utilitzades per a tasques no remunerades en la major part dels casos.
- S'ha de destacar també com a tendència que a més grau de satisfacció laboral més satisfacció amb la distribució del temps i aquesta percepció va disminuint quan disminueix la satisfacció laboral.

El temps que no correspon a una activitat laboral remunerada es dedica majoritàriament a les tasques de cura i dedicació a la llar i/o en el negoci o explotació familiar. Aquesta distribució augmenta amb la variable edat i sobretot en comarques on predomina el sector primari.

4. Mobilitat

- Tant si s'ha d'anar a l'IES, com al CAP, com a l'hospital, més de la meitat de dones enquestades utilitzen el cotxe propi per anar a aquests serveis. Si es mira per franges d'edat, les dones que utilitzen més aquest transport són les de la franja d'edat compresa entre 25 i 44 anys. Sovint passa que aquestes dones l'utilitzen per portar els seus fills/filles a l'institut o per acompanyar les persones dependents que tenen al seu càrrec al CAP, hospital, centre de dia, etc., o per portar els fills/filles a les activitats extraescolars.

- El transport públic s'utilitza poc, moltes vegades perquè no n'hi ha o perquè la freqüència no és l'adequada. Així, quan no es disposa de cotxe propi, i per aprofitar els avantatges de proximitat de les zones rurals, es contacta amb les xarxes de relacions personals per combinar viatges.

El patró per excel·lència és el vehicle privat per a totes les comarques considerades, amb una mitjana de 2 carnets de conduir per família i dos cotxes per unitat familiar.

5. Serveis a les persones

- Es genera una relació entre l'existència / suficiència de serveis a les persones dependents. Per una banda, existeixen serveis (ho diuen aproximadament el 70% de les dones enquestades) però, per altra banda, no són suficients (78,8% del total) . Per ordre de quantitat, hi hauria en primer lloc les llars d'infants, després els centres de dia, les residències d'avis/àvies i, per últim, els centres per a persones amb disminució.
- El 74,7% de les dones enquestades responen que en cas d'haver-n'hi més, també els utilitzarien. D'altra banda, trobem que la majoria, en més d'un 90% de mitjana, responen que la xarxa familiar al món rural és un suport important en la tasca de cura a les persones.
- Caldria analitzar i assegurar tant l'existència / suficiència com l'adequació dels serveis de cura a les persones al món rural, tenint en compte el rol social de la dona en aquest context i l'adaptació que elles mateixes han fet a aquest rol, al mateix temps que s'han traçat una trajectòria laboral, sigui quina sigui.

Davant la mancança de serveis, les dones del món rural han anat desenvolupant estratègies per poder cobrir aquesta tasca de cura, al mateix temps que han desenvolupat la seva vida laboral.

Aquestes estratègies, sumades a la construcció social de gènere al món rural, esdevenen alhora una adaptació i un obstacle a saltar per al foment de l'ocupació de les dones rurals.

6. Noves tecnologies

- Per franges d'edat, gairebé totes les dones joves de la mostra (menys de 25 anys) utilitzen i tenen un ordinador a casa (98,1%) i és en el cas de les dones més grans, de 45 a 65 anys, on el percentatge d'ús baixa (59%). Això es deu al fet que la majoria tenen ordinador a casa per als seus fills i filles malgrat que elles no en fan cap ús o un ús molt baix.
- Les eines més utilitzades són Internet i el correu electrònic (40% de les enquestades), seguides pel processador de textos (15,9%).
- Respecte de les dones de més de 45 anys, la notorietat d'ús d'Internet i correu electrònic es deu principalment a la gran oferta de cursos d'ofimàtica des de diferents entitats (Administració local, associacions, etc.).
- La majoria de municipis de les comarques d'estudi no disposen d'ADSL; algunes sí disposen de projectes pilot o ja executats de connexió a Internet amb unes prestacions més ràpides, però distants de comparar-se amb l'ADSL. Pel que fa als telecentres, més de la meitat de les dones (63,2%) no han utilitzat mai un telecentre i les més joves o no els han utilitzat mai o alguna vegada.

Es pot dir que els coneixements en informàtica s'adiuen amb l'ús que les dones de la mostra fan de l'ordinador (majoritàriament per feina).

Les dones més grans no associen tant la utilitat del coneixement d'eines informàtiques per incorporar-les com a recurs per a l'accés, el manteniment o la promoció dintre de l'esfera laboral, sinó que les utilitzen més com a eina de comunicació per a la interacció dintre de l'esfera social. Per contra, esdevenen eines útils per a aquests aspectes en el cas de les dones joves.

7. Associacionisme

- Destaca la proporció de dones que pertanyen a alguna associació, gairebé la meitat de les dones enquestades.
- Destaca la presència majoritària en associacions de dones i culturals, seguides de les recreatives. En el cas d'entitats polítiques i econòmiques, la presència de les dones és encara molt baixa. En el cas de les entitats esportives, s'aprecia un lleuger augment en els darrers temps malgrat que la participació de la dona és encara testimonial.

- Per franges d'edat, són les dones més grans de 45 anys les que participen més en el teixit associatiu. Destaquen per a aquestes edats, les associacions de dones, les esportives i les culturals principalment. També destaca que són aquestes dones les que més participen en associacions de caire econòmic (sindicats, patronals).
- La mateixa proporció de dones de 25 a 44 anys estan associades, i destaquen les associacions de dones i les culturals. Són les dones d'aquesta franja d'edat de la mostra del treball de camp les que més participen en les associacions de caire polític. Per contra, són les dones joves de 16 a 24 anys les que més participen en les associacions recreatives (normalment juvenils) seguides de les culturals i les esportives.

El teixit associatiu a les comarques considerades té una funció social, sobretot per a les dones de més de 45 anys. Principalment, aquestes associacions són de dones o de caire recreatiu, però esdevenen una molt bona porta d'entrada a l'espai públic. En els darrers anys s'han dinamitzat considerablement i s'han constituït com un espai que les dones senten seu i hi interactuen amb comoditat i iniciativa. Per tant, aquest és un espai a fomentar per introduir mesures que permetin, en el cas que ens ocupa, potenciar l'ocupació de qualitat de les dones rurals.

8. Necessitats formatives

- A pràcticament la totalitat de les dones enquestades els interessa fer algun curs de formació (77,9%). Per franges d'edat són les dones de 25 a 44 anys les que mostren més interès per fer cursos (82,7%).
- La raó de fer cursos respon a interès personal en primer lloc i per tenir més formació, en segon lloc. Per a qüestions relacionades amb la feina, els interessos són poc significatius ja que només aproximadament un 15% faria cursos per canviar de feina i al voltant d'un 8% ho faria per promocionar a la feina o per trobar-ne. En el cas de millora del negoci, el percentatge és encara menys significatiu (3,6%).
- Per a les dones més joves, la motivació per fer cursos és per tenir més formació i per interès personal, mentre que per a les dones de 25 a 44 anys la motivació principal és més per trobar feina i per a les dones més grans de 45 anys per promocionar a la feina.

- Respecte de les matèries formatives sol·licitades a l'enquesta, es prioritza el curs de comptabilitat i administració, seguit del de creació de petites empreses i el de gestió i direcció de petites empreses.

Per franges d'edat, els tres més sol·licitats per les dones de 16 a 24 anys són el de creació de serveis de suport a les persones, el de prevenció de riscos laborals, i el de gestió i organització del temps.

- Les dones de 25 a 44 anys troben més necessaris altres cursos com els relacionats amb el manteniment i pintura o amb les cadenes de producció industrials, seguits del de creació de serveis de suport a les persones, i es dóna la mateixa dinàmica per a les dones de més de 45 anys.

D'aquí es deriva el que ja s'ha comentat anteriorment respecte de les franges d'edat més susceptibles de risc a l'actual estructura del mercat de treball (entrades i sortides al mercat laboral): les dones de 25 a 44 anys per trobar feina (absència en el mercat laboral: entrades i sortides bé pel tema de la contractació temporal o bé per trobar una feina que permeti conciliar vida familiar i laboral) i les dones de més de 45 anys per una qüestió d'estancament laboral o per millorar la seva adaptabilitat al mercat laboral.

- Respecte de la metodologia i planificació dels cursos de formació, menys d'una quarta part de les dones han realitzat algun curs a distància o *on line* respectivament. Malgrat això, la majoria de les dones enquestades ho troben interessant. La majoria de les dones, però, han explicat la importància de fer el curs en la modalitat almenys semipresencial per la "funció social" que tenen els cursos en general i per a les dones en particular.

Recursos disponibles per a la formació i la recerca de feina

- Menys de la meitat de les dones enquestades han realitzat anteriorment algun curs per millorar la feina actual (o anterior).
- És mitjançant les relacions i els contactes personals com majoritàriament les dones enquestades s'assabenten tant de les ofertes formatives com de les de feina. En el cas de la formació, els mitjans de comunicació són el segon canal informatiu, seguit de les administracions públiques i les associacions.
Respecte de la recerca de feina, el segon canal informatiu és Internet, seguit de la premsa escrita i l'Administració pública. La recerca de feina a través d'associacions és baixa.
- Per franges d'edat, són les dones joves entre 16 i 24 anys les que més utilitzen els canals de l'Administració pública per a l'oferta formativa després de les relacions i els contactes personals.
- Els programes d'ajuda empresarial encara són pocs coneguts. Per franges d'edats, les menys informades són les joves. Dels pocs casos de respostes afirmatives bàsicament els coneixien per les administracions públiques (consells comarcals, iniciativa Leader+ o alguna de les línies d'ajuda del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural).

Valoració final

Quant a la pregunta final de valoració sobre la seva qualitat de vida, relacionant-la amb l'ocupació, una àmplia majoria de les dones enquestades se senten satisfetes amb la seva qualitat de vida.

Per franges d'edat, la tendència és similar a la mitjana malgrat que s'aprecia un lleuger augment de la resposta de major satisfacció en el cas de les dones més joves i un lleuger augment també en la resposta de menys satisfacció (poc satisfetes) en el cas de les dones de més de 45 anys.

Cal dir que els barems de satisfacció disten des de les franges de més edat fins a les de menys.

A mode de conclusió, i en relació amb l'objectiu de fomentar l'ocupació de qualitat de les dones rurals, de les comarques considerades cal destacar:

- Que la **singularitat territorial**, especialment la prospecció econòmica, i les característiques del mercat de treball de cada comarca són elements clau a l'hora de planificar quins seran els jaciments d'ocupació a potenciar i sota quina situació laboral.
- Que la distinció entre la tasca no remunerada al negoci familiar o l'explotació familiar i la tasca de cura a la llar és difícil de diferenciar per a les dones. Aquest fet pot suposar el punt de partida de la invisibilitat de la seva activitat laboral, sobretot al sector primari.
- La formació amb l'objectiu de la incorporació o millora laboral no està molt valorada, excepte en el cas de les dones joves. Calen estratègies adequades i singulars per apropar-la a les dones adultes i més grans (a través de les associacions i utilitzant la xarxa de comunicació prevalent).
- Que la conjuntura estructural, la dotació i també l'adequació de serveis a les persones al territori és de cabdal importància per minimitzar l'impacte que tenen aquests dèficits en la incorporació, manteniment o promoció laboral de qualitat en les dones rurals d'aquestes comarques i, en definitiva, en el desenvolupament rural.
- Els patrons de mobilitat, sorgits de l'adaptació a una manca de xarxa òptima i adequada de transport públic, suposen un entrebanc afegit a la manca d'adequació de serveis a les persones al territori i, per tant, a l'objectiu de potenciar l'ocupació de les dones rurals.
- Que la construcció social de gènere en un context rural suposa unes oportunitats (capacitat d'adaptació i gestió, empoderament i emprenedoria), però també unes amenaces (pressió social provinent del bagatge històric). Cal trobar l'equilibri entre aquests dos pols per assolir així una situació afavoridora de la construcció dels nous papers socials i professionals de les dones rurals.